

VLADIMIR HORVAT
Zagreb

KRISTIЈANOVIC I KOPITAR

KRISTIЈANOVIC ET KOPITAR

L'auteur analyse la relation entre Ignac Kristijanović et Jernej Kopitar dans l'articulation de ses plans linguistiques et politiques.

Autor u uvodu kratko prikazuje život Ignaca Kristijanovića, zatim J. Kopitara i M. Vrhovca, koji su se upoznali preko Zoisova nećaka Bonazze, koji se oženio Vrhovčevom nećakinjom. Kopitar i Vrhovac razmijenili su oko 30 pisama koja su zagubljena, osim prvoga Kopitarova Vrhovcu koje je objavio Burian, a autor je u Beču pronašao jedno Vrhovčevo pismo Kopitaru iz 1818. Vrhovac je Kopitaru *slao hrvatske knjige i rječnike*, a ovaj ih je *davao kao šokačke* Vuku S. Karadžiću za *pisanje Srpskog rječnika*. Stoga u zaključku autor postavlja pitanje o Kopitarovoj deontologiji, tj. znanstvenom poštenju: zašto je imao nekorektne stavove prema biskupu M. Vrhovcu, a posve suprotne stavove prema Ljudevitu Gaju i Ignacu Kristijanoviću.

Uvod

Život Ignaca KRISTIЈANOVICA zanimljiv je i plodan. Rodio se u Zagrebu 31. VII. 1796. od oca Jurja Kristiana i majke Margarite Pasilović. Otac je imao poznatu pekaru i mlin blizu Krvavog mosta, kako je zapisao Kukuljević.¹

Završivši studij teologije, postao je 1819. svećenik, a zatim kapelan u nekoliko mjesta, te konačno 1834. župnik u Kapeli kraj Bjelovara, gdje je ostao do 1852. kad je postao zagrebački kanonik. Car mu je 1866. dodijelio naslov omiškog biskupa, što je on isticao u naslovima svojih knjiga. Umro je 1884. Poznata je njegova kajkavska gramatika na njemačkom (1837.), razne pobožne i poučne knjige, a osobito kalendar **Danica zagrebačka (1834.-1850.)**

Život i djelovanje Jerneja-Bartolomea KOPITARA (Repnje kod Ljubljane, 1780. - 1844., Beč) s različitih je aspekata poznato. Ipak, na nedostatak Kopitarova životopisa upozorio je Jože Pogačnik 1977.², a Peter Vodopivec na Sorbonni 1987. pokušao je to

protumačiti činjenicom da Kopitar među Slovencima nije imao prijatelja³. Postoje brojne studije i sintetski prikazi u enciklopedijama i leksikonu, a i ja sam već pisao o njegovim vezama s M. Vrhovcem i s Vukom S. Karadžićem⁴.

Život i mnogostruko djelovanje Maksimilijana VRHOVCA (Karlovac, 23. XI. 1752. - Zagreb, 16. XII. 1827.) bolje je obrađeno. Nakon vojne škole stupio je u Zagrebačku bogosloviju. Na studij filozofije poslali su ga poglavari u Beč, pa je boravio u tamošnjem Hrvatskom kolegiju⁵, a teologiju je studirao u Bologni gdje je također postojao Hrvatski kolegij⁶. Od godine 1785. do 1787. bio je rektor centralnog sjemeništa u Pešti. Kao zagrebački biskup (1787. - 1827.) i banski namjesnik (1809. - 1813.) kroz četiri je desetljeća bio ključna i najistaknutija hrvatska ličnost u javnom životu Hrvatske, pa i Srednje Europe. Bio je veoma sposoban i radin, znao je više jezika, imao je mnogo korisnih ideja za opće narodno dobro, a smogao je i sredstva da ih ostvaruje. Osnovao je tiskaru i objavio brojne korisne knjige, a nakon nemogućnosti da putem kanala poveže Savu i Kupu s morem, dao je sagraditi cestu Karlovac-Rijeka, nazvanu "Lujzijana" koja još i danas služi.

Prvi Vrhovčev životopis objavio je Velimir Deželić 1904⁷. Vrhovčev *Dnevnik* čuva se u zagrebačkom Kaptolskom arhivu. Prvi dio *Dnevnika* (1801.-1809.) objavljen je u Zagrebu 1987⁸. U uvodu nalazi se studija Dragutina Pavličevića *Maksimilijan Vrhovac - život i djelo* (1752.-1827.)⁹.

Drugi dio *Dnevnika* je u tisku, a treći se priprema. O Vrhovcu postoje i razne studije i prikazi, pa i moj s naslovom *Maksimilijan Vrhovac - biskup preporoditelj*¹⁰.

Vrhovac je bio izvanredno aktivan na crkvenom i političkom polju, ali također u kulturi, ekonomiji i raznim znanostima pa i u jezikoslovlju. Vrhovčevo zanimanje za hrvatski jezik jasno pokazuje njegovo dopisivanje s uglednim Dubrovčanima Đurom Ferićem, Ivanom Bizzarrom, te s franjevcima Joakimom Stullijem i Franjom Slade-Dolci. A "posredovanjem posebnog emisara Miha Vilenika i dubrovačkog konzula u Rijeci Antuna V. Barčića potražuje književne rukopise iz Dubrovnika, te tiskane knjige istaknutih predstavnika pisane riječi žhrvatske Atene".¹¹

Očito je da Vrhovac, ugledni predstavnik kajkavske sjeverne Hrvatske, vidi budućnost jezičnog razvoja u povezivanju s južnom Hrvatskom.

Kopitarovo poznanstvo s Vrhovcem

Vrhovac se dopisivao s uglednim češkim svećenikom i slavistom Josipom Dobrovskim (1754.-1829.) barem od 1798. g., a Kopitara je upoznao 1810. Koliku je važnost za Kopitara imala povezanost s Vrhovcem, vidi se iz korespondencije Dobrovskog i Kopitara koju je objavio V. Jagić¹².

Poznanstvo je započelo tako da se Kopitarov učenik Bonazza, nećak baruna Zoisa, oženio nećakinjom biskupa Vrhovca. Vjenčanje je obavio sam Vrhovac u Zagrebu 23. XI. 1809. Bonazzu je Vrhovac uzeo za osobnog tajnika i upravitelja svojih imanja. Stoga je Bonazza počeo živjeti u Hrvatskoj. Vrhovca je dopratio u Beč u travnju 1810. i tu organizirao prvi susret Kopitara s Vrhovcem.

Kopitarove veze s Vrhovcem prikazao je Vaclav Burian, proučivši svu Kopitarovu korespondenciju¹³. On nabraja 30 razmjena pisama. Burian naglašava da osim prvog

pisma Kopitara Vrhovcu, kojem Burian objavljuje an početku svog prikaza, ništa drugo nije sačuvano, ali se bitni sadržaji ipak mogu rekonstruirati. Prema Kopitarovu pismu Dobrovskom od 21. IV. 1810, Vrhovac se je već kod prvog susreta ponudio da će njima obojici, Kopitaru i Dobrovskom, pribavljati hrvatske knjige od XIV. do XVII. vijeka, zatim dubrovačke poslovice i hrvatske narodne pjesme, i da će im biti na usluzi "pro... Croaticis". Međutim, u tom Kopitarovu pismu Dobrovskom postoji ipak nešto što nas zbunjuje: "Kad bi samo zagrebački teologi (među njima je i biskup Vrhovac!) imali prave pojmove o hrvatskom narječju! Ali obćenito vlada pred(ra)suda, da je dubrovačka ilirština najbolja slavenština: ergo quam proprius (sic!; treba propius) huic, eo melius."¹⁴

Kopitar je već u tom pismu Dobrovskom 21. IV. 1910. pokazao da mu se, očito, nije dopadalo jezično povezivanje sjeverne Hrvatske s južnom. Kopitar radije povezuje kajkavski govor sjeverne Hrvatske sa slovenskim, kao što je to već učinio u *Grammatik der Slavischen Sprache in Krain...* (Ljubljana, 1808., str. XX). On štokavski govor naziva slavenosrpskim ili ilirskim, a kasnije samo srpskim¹⁵. Susljedno tome, on hrvatsku štokavsku književnost naziva "literatura katoličkih Sloveno-Srba"¹⁶, ali kao dio slovenskog. Po Kopitarovoj podjeli čisti hrvatski govor bio bi samo čakavski.

Kopitar je svoje prvo pismo Vrhovcu uputio 8. ožujka 1811. godine. Započeo ga viješću da mu se ispunila životna želja, jer je postao cenzor za slavenske knjige i skriptor dvorske biblioteke, pa će se moći u središtu monarhije baviti proučavanjem slavenskih jezika i povijesti. Vrhovca je zamolio da mu naznači nekoga kome bi se mogao obraćati "pro rebus Croaticis"¹⁸.

Burian navodi i Vrhovčevu bilješku na vrhu pisma: Percepi 16. May 1811. Ali u Dnevniku samog Vrhovca nisam našao da je zabilježio prijem toga pisma. Malo zbunjuje činjenica da je i inače u Vrhovčevu Dnevniku zabilježen znatno manji broj razmjenjena pisama s Kopitarom nego što je to Burian zaključio na temelju ostale Kopitarove korespondencije. Vrhovac je ipak zabilježio neke važne pojedinosti.

Rješavanje jezikoslovnih pitanja

Tako je 26. IX. 1812. Vrhovac zapisao da mu je Kopitar poslao relaciju o napretku slavenskog jezika: "Kopitar de Slavicæ linguæ incrementis relationem præstat."¹⁹

Dne 10. I. 1813. Vrhovac je u Dnevniku zapisao da je Kopitaru pisao o promicanju hrvatskog jezika - "de provehenda lingua Illyrica"²⁰.

Biskup Vrhovac je zadužio dvojicu svojih kanonika da se stručno bave jezikoslovnim i pravopisnom problematikom. To je bio prevoditelj Novog zavjeta Stjepan KOROLIJA (1760. - 1825.) koji je napisao osnovu, a Marko MAHANOVIC (1773.-1824.) to je razradio u opširnu studiju na latinskom *Primjedbe o hrvatskom pravopisu*²¹ (1814.).

Poznato je da je 1813. godine Vrhovac na latinskom objavio *poslanicu o skupljanju jezičnog blaga*²², koju je Ljudevit Gaj ponovno tiskao u Danici ilirskoj 17. VI. 1837. s hrvatskim prijevodom.

Kopitar je 24. VI. 1814. pisao Dobrovskom da za nekoliko dana stiže u Beč zagrebački biskup Vrhovac da s Kopitarom raspravi "die Idee eines gleichformigen einfachen Alphabets"²³. Rasprava se doista vodila, i to na temelju osnove koju su priredila dva već spomenuta kanonika, Korolija i Mahanović²⁴.

Vrhovac i njegovi pratioci nisu prihvatili Kopitarov predloženi zajednički pravopis za slovenski i hrvatski kajkavski zbog razloga koje možemo sažeti na sljedeći način:

1. hrvatski kajkavski govor treba pribrojiti štokavskom, a ne slovenskom;
2. za sve Hrvate iz uže Hrvatske, Slavonije i Dalmacije treba ujediniti dijalekte ("unio dialectorum"), pa stvoriti i uvesti jedinstven jezik i pravopis po fonološkom načelu "Piši kao što govoriš";
3. za sve treba usvojiti pravila slavonsko-štokavskog pravopisa²⁵.

Nakon toga neuspjelog pokušaja da utječe na jezikoslovlje i pravopis u Hrvatskoj, Kopitar je svoje djelovanje počeo usmjeravati na Vuka Stefanovića Karadžića, s kojim je upravo u to vrijeme razmijenio prva pisma. Samoukom Vuku laskala je veza s Kopitarom, i bio je poslušan đak. Vuk je već prije čitao *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* fra Andrije Kačića-Miošića, i njime bio oduševljen²⁶. Kopitar mu je počeo davati i druge hrvatske knjige i rječnike kao pomagala, ali ih međusobno nisu nazivali hrvatskim nego "šokačkim". Zanimljivo je uočiti da se taj izraz javlja već u prvom objavljenom Kopitarovom pismu Vuku²⁷.

Na kraju svoje recenzije Vukove gramatike *Pismenica serbskoga jezika* (1814.) Kopitar ga potiče "neka bi se... latio i jezičkog popisa, za koji je nagomilano toliko zalihe u *rečnicama Šokaca* Mikalje, Delabele, Voltigijija, Stulija, dalje kod Habledića, Jambrešića i Belostenca..."²⁸

Sve te *hrvatske rječnike*²⁹ pribavio je Kopitaru biskup Vrhovac. Kopitar ih je preimenovao u *šokačke* i dao Vuku da sastavi *Srpski rječnik*. Taj proces nastajanja "Srpskog rječnika" opširnije sam prikazao na simpoziju o Vuku S. Karadžiću u referatu *Vukov "Srpski rječnik" (1818.) prema rječnicima isusovaca leksikografa: Kašića (1599?), Mikalje (1649.), Habledića (1670.), Della Belle (1728.) i Jambrešića (1742.)*³⁰. U mom se referatu po prvi put Bartol Kašić našao među hrvatskim leksikografima, i to kao prvi. Zatim je, na temelju mog referata, Radoslav Katičić i u međunarodnoj enciklopediji leksikografije³¹ istaknuo da je Kašićev rukopisni rječnik postavio temelje za stvaranje šireg književnog jezika. Naime, analizirajući sve nabrojene rječnike prema izabranim natuknicama, ustanovio sam da se podudaraju u slovima i u naglascima Kašićev *Hrvatsko-talijanski rječnik* i Vukov *Srpski rječnik*, samo što Kašić imenicama dodaje i genitiv i rod, a Vuk samo rod. Iz sviju iznesenih dokaza jasno je da hrvatski isusovački rječnici Vuku nisu poslužili samo kao uzori nego i kao izvori³². Stoga ne stoji ponavljana tvrdnja da su Hrvati za svoj književni jezik uzeli Vukov srpski jezik, nego je istina posve suprotna - Vuk se u svojoj reformi inspirirao hrvatskim jezikom.

Ostaje još jedno otvoreno pitanje: Da li je Vuk sve to činio sam? Budući da i sam V. S. Karadžić priznaje da je Kopitar "prevodio reči na nemački i latinski"³³, autorske zasluge (i odgovornosti) trebalo bi barem podijeliti. Stoga bi trebalo pisati V. Stefanović - J. Kopitar, *Srpsko-njemačko-latinski rječnik*³⁴.

Pronađeno Vrhovčevo pismo Kopitaru od 11. VIII. 1818.

Tragajući za korespondencijom i u beznađnoj situaciji, u Beču sam uspio pronaći bar jedno Vrhovčevo pismo Kopitaru. Datirano je 11. VIII. 1818. g., a Burian ga navodi pod brojem 20, datira ga 30. VIII. i dodaje: "Vsebina ni znana." Toje za sada jedino pronađeno Vrhovčevo pismo Kopitaru, pa ga objavljujem u prijepisu i u hrvatskom prijevodu, a kao prilog dodajem i fotokopiju.

Prijepis latinskog teksta:

“Spectabilis ac clarissime Domine!

Domo absens, quia ruri valetudinem a longiori tempore detritam colo, et foveo, destituor Libris usualibus, quibus computus rationum pecuniarum infero: nec scio, an agens meus tanta summa aeris provisus sit, ut praenumerationem decem exemplarium Lexici Serbici³⁵ exolvere possit. Hinc cum hodierno cursore scribo Domino clarissimo Eliae Sivchich³⁶ ut cum Spectabili Dominatione Vestra computum ineat de praetio decem exemplarium; istud in quantum fieri potest, per Dominum Spectabilem Agentem exolvi faciat, mox autem referat, quantam adhuc et pro Lexico, et pro aliis expensis Domino meo Agenti Georgio Modrovich³⁷ submittere debeam. - Spero itaque hac mea Spectabili Dominatione obsequendi promptitudine, me eidem satisfacisse. - Metropolitanae³⁸ studia dicam, vel odia non assequor; compatiar autem bonis nostris Litteris quam maxime: Vale, vir clarissime, et memoriam conserva.

Tui studiosissimi
Maxmiliani Verhovacz

Golluboviszii ad Thermas Ztubiczenses
11. augusti 1818.

(Oesterreichische Nationalbibliothek,
Spezialsammlungen, Handschriften, Kopitar - 140/73-1.)

Hrvatski prijevod:

Poštovani i presvijetli gospodine!

Odsutan sam od kuće, jer na ladanju oporavljam i krijepim svoje zdravlje koje je već dulje vrijeme narušeno, pa stoga nemam priručnih knjiga u koje unosim svoje račune. Stoga ne znam da li moj agent ima toliku svotu novca da može platiti pretplatu na deset primjeraka Srpskog rječnika. Stoga po današnjem tekliću pišem Presvijetlom gospodinu Iliji Živčiću da s vašim Poštovanim Gospodstvom načini račun za cijenu deset primjeraka, i da učini ako je moguće, da se plati preko Poštovanog Gospodina Agentu, i da mi prvom prilikom javi koliko moram poslati za Rječnik i za ostale troškove gospodinu mom agentu Jurju Modroviću.

Nadam se da sam ovom svojom spremnošću da pomognem (vašem) Poštovanom Gospodstvu, ispunio vaše želje. - Ne shvaćam nastojanja, da ne rekнем mržnje, Metropolitite (Stratimirovića); a meni je ponajviše na srcu naša književnost.

Zdravo, presvijetli mužu, i sjećaj me se.

Tebi preodani prijatelj
Maksimilijan Vrhovac.

U Golubovcu kraj Stubičkih toplica,
11. kolovoza 1818.

Spomenimo na kraju još jednu velikodušnu gestu zagrebačkog biskupa Vrhovca. On je 1822. ponudio Kopitaru i Dobrovskom da će im platiti putovanje na brdo Atos da pokušaju pronaći podatke za rekonstrukciju Ćirilova prijevoda Svetoga pisma³⁹.

ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog, a naročito iz ovog pronađenog pisma Kopitaru, jasno je da je Vrhovčev stav bio pun iskrene i srdačne dobrohotnosti prema Kopitaru, i velikodušne darežljivosti prema književnosti i proučavanju jezika.

Vrhovac je znao za spletke, zapravo mržnju, metropolite Stratimirovića protiv Vuka Stefanovića⁴⁰. Ipak je odmah naručio 10 *Srpskih rječnika*. To je bila u isto vrijeme i financijska pomoć i moralna podrška i Kopitaru i Vuku za njihov zajednički pothvat.

No, moram priznati da mi nije jasno kako se Vrhovac osjećao kad mu je *Srpski rječnik* stigao. Listajući ga, morao je uočiti da su od riječi Hrvat donesena samo 3 oblika, i to bez "h": Rvat, Rvati, Rvatska, a da postoji čak 17 riječi i izvedenica iz riječi Srb.

Osim toga ima čak 13 izvedenica riječi "Šokac" sa značenjem "serbus latini ritus", tj. *Srbin latinskog obreda*.

Vuk i Kopitar su međusobno čak i biskupa Vrhovca nazivali "šokački vladika"⁴¹, pa bi prema tome i on bio "Srbin katoličkog obreda".

Kopitarova nas terminološka neujednačenost doista začuđuje. Najprije je od Vrhovca tražio korespondenta "pro rebus croaticis". Zatim se s Vrhovcem dopisuje "de promovenda illyrica lingua"⁴². Kad je od Vrhovca dobio *hrvatske* rječnike, preimenoval ih je u *šokačke* rječnike i dao ih Vuku da na temelju njih složi *Srpski* rječnik. A to je radio s ciljem da bi iz Srbije izbacio "*slavenoserbski*" koji je i jezično i kulturno, pa i politički vezao Srbiju uz Rusiju, a to je Austriji smetalo.

Karadžićevo nastojanje da provede svoju reformu Kopitar je zdušno pomagao, ali su u Srbiji svi bili protiv Karadžića, i Pravoslavna Crkva, i država, i inteligencija, pa za njegova života nije bio isbačen "slavenoserbski".⁴³

Kad je Ljudevit Gaj s ilircima prihvatio dubrovački štokavski kao uzor književnog jezika, Kopitar je pobjesnio. Doista nas začuđuje činjenica da Kopitar svoj negativan stav prema prihvaćanju dubrovačkog govora, koji izbija iz njegova već citiranog pism. Dobrovskom od 21. IV. 1810. g., ponavlja i nakon trideset godina u *pismu KRISTI-JANOVIĆU* 13. X. 1840. g., i to u još zaoštrenijem obliku: "Pravo je i treba pohvaliti što Hrvati svoj materinski jezik vole i brane. Kad ja govorim o njemačkom ili čak o mađarskom, koji bi oni mogli izabrati, to je mišljeno samo kao odgovor na besmisleni prijedlog da se oni priklone dubrovačkom"⁴⁴.

Što reći o Kopitarevoj deontologiji ili znanstvenom poštenju?

Konačno, trebalo bi shvatiti i vrednovati osnovnu suprotnost u Kopitarovu postupanju. Dok je s jedne strane, kako smo vidjeli, "sa zadivljujućim uticajem programirao Vukovo delo"⁴⁵, dotle ga je preporodni razvoj događaja u Hrvatskoj tjerao u očajanje, pa je podržavao KRISTI-JANOVIĆA i kajkavsku književnost, a Ljudevita Gaja izrugivao etimološkom kovanicom "ludo-vid"⁴⁶.

Tu neshvatljivu kontradikciju u ponašanju uočio je već Đuro Šurmin: "Koliko je god Kopitar Vuka u njegovu radu podupirao i hvalio njegova djela sve do smrti, toliko je bjesnio protiv nastojanja hrvatskih preporoditelja. To se tumačila svakojako, a po svoj prilici nije bilo takovo postupanje u istom poslu bez ikakove primjese politične"⁴⁷.

Što da u čitavom tom sklopu reknemo o odnosu Kristijanović-Kopitar, ili točnije, što se sve krije u 11 pisama koje je Kopitar uputio Kristijanoviću?

Politička pozadina Kopitarova djelovanja i na Kristijanovića očito postoji, samo je analizom moramo otkriti, i uočiti njezine faze.

U 1. fazi Kopitar je želio spojiti slovenski s hrvatskim kajkavskim, ali biskup Vrhovac sa suradnicima odbija taj plan.

U 2. fazi Kopitar preko V. Karadžića želi u Srbiji zamijeniti "slavenoserbski" koji je služio kao jezična pupčana vrpca Srbije s Rusijom, ali ne uspijeva.

U 3. fazi kad "ilirici" napuštaju kajkavski i prihvaćaju štokavski, Kopitar bjesni, napada Gaja.

U 4. fazi protiv "iliraca" Kopitar podržava Kristijanovića, ali mu savjetuje da svoje suradnike traži među Štajercima.⁴⁸ Međutim, Kopitar se tako vraća na svoju 1. fazu da poveže hrvatski kajkavski sa štajerskim.

SAŽETAK

Jernej Kopitar ostvarivao je planove svoje jezične politike na razne načine. Biskup Maksimilijan Vrhovac davao mu je hrvatske rječnike. Kopitar ih je kao "šokačke" posudio Vuku Karadžiću da sastavi prvi srpski rječnik na narodnom štokavskom govoru. Cilj mu je bio da u Srbiji dokine "slavenoserpski jezik", blizak ruskome jeziku, da bi tako oslabio utjecaj Rusije u Srbiji. U isto vrijeme Kopitar je u Hrvatskoj sprječavao štokavski književni jezik koji je uveo Ljudevit Gaj, a propagirao kajkavski književni jezik koji je podržavao Ignac Kristijanović.

RÉSUMÉ

IGNACE KRISTIYANOVIĆ (1796-1884) SE TROUVANT DANS L'ENSEMBLE DES PROJETS DE LA POLITIQUE LINGUISTIQUE DE YERNEY KOPITAR (1780 - 1844)

Yerney (i. e. Barthélemy) Kopitar réalisa ses projets de la politique linguistique au moyen de différentes manières. L'évêque de Zagreb Maximilien Vrhovac lui donna en cadeau les dictionnaires croates et c'est le même Kopitar qui les prêta après, à Vuk Karadžić, en tant que des dictionnaires des "šokac-s" (i. e. des catholiques - on y élimine l'ethnique "croate") pour compiler le premier dictionnaire serbe (1818), établi sur la base du parler štokavien populaire. Le but principal de Kopitar était de supprimer la langue slavenoserbe, toute proche au russe (i. e. la langue ancienne slave, tout peu russifiée et, chez les Serbes, serbisée), pour ainsi affaiblir l'influence de la Russie sur la Serbie orthodoxe. En même temps, c'est le même Kopitar qui empêchait en Croatie l'emploi de la langue littéraire štokavienne, qui s'y faisait chemin par Ljudevit Gay, en faisant de la propagande en faveur de la langue littéraire kajkavienne, qui fut, à son tour, favorisée par Ignace Kristijanović.

BILJEŠKE

¹ Donosi Alojz JEMBRIH, *Kopitarove spekulacije o kajkavskom književnom jeziku u pismima Ignacu Kristijanoviću*, Kajkavski zbornik, Zlatar 1996., str. 18, b. 2.

² Jože Pogačnik, *Jernej Kopitar*, Partizanska knjiga, Ljubljana 1977., str. 10.

³ Peter Vodopivec, *Jernej Kopitar entre l'Autriche, Vuk et les Slovenes*, Vuk Stef. Karadžić (Actes du Colloque), Paris 1988, str. 99.

⁴ Vladimir HORVAT, *Crkva u Hrvatskom narodnom preporodu*, Mala knjižnica GK "Kovčeg" 23, Zagreb 1986., str. 43., 52., 57., 69.-79. passim.

⁵ Kamil Dočkal, *Hrvatski kolegij u Beču (1627.-1784.)*. Hrvatski povijesni institut u Beču, Wien - Zagreb, 1996.

⁶ *Annali del Collegio Ungaro-Illirico di Bologna 1553.-1764.* A cura di Maria Luisa Accorsi e Gian Paolo Brizzi, Editrice Clueb, Bologna 1988.

⁷ Velimir Deželić, *Maksimilijan Vrhovac (1752.-1827.)*, Tisak C. Albrechta, Zagreb 1904., 217. str.

⁸ Maksimilijan Vrhovac, *Dnevnik - Diarium, svezak 1. (1801.-1809.)*. Latinski tekst priredili, na hrvatski preveli, te komentar i kazala sastavili: Metod Hrg i Josip Kolanović. Uredio dr. Dragutin Pavličević. Suizdavači: Kršćanska sadašnjost / Sveučilišna naklada Liber / Globus / Zavod za hrvatsku povijest, Zagreb 1987.

⁹ Navedeno djelo, str. LII-LXXXIII.

¹⁰ Vladimir Horvat, *Crkva u Hrvatskom narodnom preporodu*, Glas koncila, Zagreb 1986., str. 60.-76.

¹¹ Miljenko Foretić, *Uzajamne veze Maksimilijana Vrhovca i Dubrovčana u kontekstu pred-preporodnih iskaza*. Znanstveni skup "Zagrebačka biskupija i Zagreb 1094.-1994." Sažeci, str. 27.

¹² Vatroslav Jagić, *Pisma Dobrovskeg i Kopitara*, 1885.

¹³ Vaclav Burian, *Stik Jerneja Kopitarja z zagrebškim škofom Maksimilijanom Vrhovcem*. Časopis za zgodovino in narodopisje, XXXII., Maribor 1937., str. 157.-162.

¹⁴ Velimir Deželić, M. Vrhovac, str. 184. Prijevod s latinskoga: "Dakle, što bliže njoj (t. j. dubrovačkoj ilirštini), tim bolje."

¹⁵ Jernej KOPITAR, *Serbica*, priredio dr. Jože POGAČNIK, MS, Novi Sad, 1984., str. 22.-23.

¹⁶ N. d., str. 70.

¹⁷ N. m.

¹⁸ V. Burian, Stik J. Kopitarja z ... Vrhovcem, str. [157].

¹⁹ Deželić, Maksimilijan Vrhovac, str. 190., bilješka 1.

²⁰ L. c.; Burian na str. 160., pismo br. 8.

²¹ [Kanonik Marko Mahanović] *Observationes circa croaticam orthographiam amatorum idiomatis croatici gnarorum discussioni Zagrabiae Anno 1814. propositae*. Čuva se u NSB Zagreb u miscelanea Metropolitanske knjižnice, sign. MP 87. Objavio Franjo FANCEV, DOKUMENTI ZA NAŠE PODRIJETLO HRVATSKOG PREPORODA (1790.-1832.), GRAĐA za povijest književnosti hrvatske, knj. XII., JAZU, Zagreb 1933., str. 65.-117.

²² Franjo Fancev, DOKUMENTI za naše podrijetlo hrvatskog preporoda (1790.-1832.), GRAĐA za povijest književnosti hrvatske, knj. XII., JAZU, Zagreb 1933., str. 60.-62: Štampani poziv biskupa Maksimilijana Vrhovca Rakitovačkoga od 26. lipnja 1813. svećenstvu zagrebačke biskupije zbog skupljanja knjiga, rukopisa i narodnog blaga.

²³ N.d., str. XXXVI.

²⁴ N. m.

²⁵ Vladimir HORVAT, *Crkva u Hrvatskom narodnom preporodu*, GK, Zagreb 1986, str. 71.

²⁶ Viktor Novak, *Vuk i Hrvati*, SANU-Naučno delo, Beograd, 1967, str. 64.

²⁷ *Sabrana dela Vuka Karadžića*, knjiga XX, Prepiska I (1811.-1821.), Prosveta, Beograd 1988., str. 176.

²⁸ *Kopitar i Vuk*, Vukov sabor - Rad, Beograd 1984, str. 29-30

²⁹ Viktor Novak, *Vuk i Hrvati*, na str. 72. piše: Vuk moli Kopitara da mu pošalje "sve šokačke (tj. hrvatske, V. N.) rječnike..."

³⁰ Objavljeno u zborniku *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, godište 17., knjiga 2., str. 439.-448., MSC, Beograd, 1988.

³¹ Naslov je trojezični - na njemačkom, engleskom i francuskom - a članci na jednome od tih jezika: *Wörterbücher / Dictionaries / Dictionnaires, Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*, ... herausgegeben von... Franz Josef Hausmann, Oskar Eichmann, Herbert Ernst Wiegand, Ladislav Zgusta, u seriji Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, Band 5, Teilband 2, Walter de Gruyter, Berlin 1990, str. 2289 i 2290, 2295-2296.

³² Franjo Galinec u studiji *Isusovac Arderlio Della Bella i Vuk Stef. Karadžić* (Vrela i prinosi, posebno izdanje br. 3, Zagreb 1944.) dokazuje da je barem 60 hrvatskih narodnih poslovice iz Della Bellina *Dizionarioja* Vuk Karadžić prenio u svoje *Srpske narodne poslovice*, "a da pri tom nije nigdje spominjao Della Bellu kao svoj prvotni i neposredni književni izvor" (str. 41.).

³³ Ismail Ivanović Sreznjevski, Vuk Stefanović Karadžić - biografska i bibliografska skica, Književnost, Beograd 1987., br. 1, str. 40.

³⁴ Srpski rječnik, istolkovan [protumačen] njemačkim i latinskim riječima. Skupio ga i na svijet izdao Vuk Stefanović. Njemački i latinski naslov imaju kratko: Srpsko-njemačko-latinski rječnik.

³⁵ Radi se o *Srpskom rječniku* Vuka Stefanovića.

³⁶ Ilija Živčić, službenik u Ugarskoj dvorskoj kancelariji. Vidi M. Vrhovac, Dnevnik I, str. 724.

³⁷ Juraj Modrović, agent u Beču, Vrhovčev pouzdanik. Vidi M. Vrhovac, Dnevnik I, str. 711.

³⁸ Radi se o Stratimiroviću, koji je svim silama nastojao spriječiti djelovanje Vuka S. Karadžića.

³⁹ V. Burian, Stik..., str. 161.

⁴⁰ Kopitarova *Promemorija o Vuku Stefanoviću Karadžiću* iz 1832. donosi mnoge pojedinosti. U Post scriptumu stoji da je Vuk krsno ime, Stefanović si je uzeo po ocu, kad je prelazio u Austriju, a u Rusiji je dodao još Karadžić po porodici iz koje je njegov otac. "Mitropolit neobavešteno (veoma savesno!) govori da se Vuk trima imenima služi zato što je skitnica." *Kopitar i Vuk*, Rad - Vukov sabor, Beograd 1980., str. 102.-109.

⁴¹ V. Karadžić piše Kopitaru 10/22. III. 1816. o skupljanju pretplatnika za Srpski rječnik: "... i pišite Šokačkom vladici, a od naših se slabo nadam..." Prepiska I, str. 295.

⁴² V. Burian, Stik..., str. 160., pismo br. 8.

⁴³ Da pomiri suprotne tabore, Jovan Stejić predlagao je "srednji put", tj. da se "slavenoserbski" što više približava narodnom govoru, ali ni to rješenje nije bilo prihvaćeno. Da je kojom srećom bilo prihvaćeno, Hrvati ne bi imali jezikoslovnih problema sa Srbima.

⁴⁴ Citirano prema časopisu KAJ br. 9-10, Zagreb 1975., str. 45.

⁴⁵ Golub Dobrašinić, Reč na kraju, u knjizi *Kopitar i Vuk*, Rad - Vukov sabor, Beograd 1980., str. 191.

⁴⁶ Jože Pogačnik, *Serbica*, MS, Novi Sad 1984., str. 39.

⁴⁷ *Povijest književnosti hrvatske i srpske*, Zagreb 1898., str. 265.

⁴⁸ Alojz Jembrih, *Kopitarove spekulacije...*, str. 11.

